

โครงการแผนการป้องกันและควบคุมโรคในสัตว์ปีกธรรมชาติ (โรคไข้หวัดนก)

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2550

ดวงรัตน์ โปธิ์เที่ยง และวัลยา ไชยภักดิ์

ดวงรัตน์ โปธิ์เที่ยง และวัลยา ไชยภักดิ์ 2551. สถานการณ์และการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทย. หน้า 138-142. ใน *ผลงานวิจัย และรายงานความก้าวหน้างานวิจัย ประจำปี 2550*. กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. กรุงเทพฯ.

แผนปฏิบัติการป้องกันและเฝ้าระวังโรคไข้หวัดนกในสัตว์ป่า โครงการแผนการป้องกันและควบคุมโรคในสัตว์ปีกธรรมชาติ (โรคไข้หวัดนก) ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช โดยสำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า เริ่มดำเนินงานโครงการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 จนถึงปีงบประมาณ พ.ศ. 2550 สถานการณ์ยังคงปกติ ไม่มีการแพร่ระบาดของเชื้อไข้หวัดนกในนกธรรมชาติ โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. 2550 มีแผนการดำเนินงาน 3 มาตรการ จำนวน 9 โครงการ ได้แก่

มาตรการที่ 1 การเฝ้าระวัง ควบคุม และป้องกันการแพร่ระบาดของโรคไข้หวัดนกในนกธรรมชาติ

ประกอบด้วย 3 โครงการ คือ

1) โครงการสำรวจและเฝ้าระวังการระบาดของโรคไข้หวัดนกในนกธรรมชาติ

การดำเนินการ

- หน่วยงานส่วนกลาง กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า และหน่วยงานในพื้นที่ จำนวน 72 หน่วยงาน รับผิดชอบการสำรวจ และเก็บตัวอย่างเชื้อไข้หวัดนกประจำแต่ละจังหวัด รวม 76 จังหวัด

- เก็บตัวอย่างนกชนิดต่างๆ ทั้งที่เป็นนกอพยพและนกประจำถิ่น 140 ชนิด จำนวน 6,262 ตัวอย่าง จากนก 16,058 ตัว ผลปรากฏว่า

- ไม่พบเชื้อไข้หวัดนก H5N1 6,258 ตัวอย่าง
- พบเชื้อไข้หวัดนก H5N1 4 ตัวอย่าง ได้แก่

1. นกเอี้ยงดำ (*Sturnus contra*) วันที่ 29 มิถุนายน 2550

โบสถ์เซนต์แอนดรูว์ อ.บางเลน จ.นครปฐม

2. นกเอี้ยงหงอน (*Acridotheres javanicus*) วันที่ 29 มิถุนายน 2550

โบสถ์เซนต์แอนดรูว์ อ.บางเลน จ.นครปฐม

3. นกกระต๊อเขียว (*Lonchura punctulata*) วันที่ 29 มิถุนายน 2550

บึงฉวาก จ.สุพรรณบุรี (สัตว์ป่าของกลาง)

4. นกกระจอกตาสี (*Passer flaveolus*) วันที่ 29 มิถุนายน 2550

บึงฉวาก จ.สุพรรณบุรี (สัตว์ป่าของกลาง)

เป็นการเก็บตัวอย่างจาก Cloacal Swab และ Tracheal Swab

2) โครงการจัดตั้งหน่วยปฏิบัติการเคลื่อนที่ในการควบคุมและป้องกันการระบาดของโรค ไข้หวัดนก

การดำเนินการ

จัดตั้งหน่วยปฏิบัติการเคลื่อนที่ 30 หน่วย ประกอบด้วยหน่วยปฏิบัติการเคลื่อนที่สนับสนุนด้านวิชาการประจำแต่ละภาค รวม 9 หน่วย และหน่วยปฏิบัติการเคลื่อนที่ประจำสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ 21 หน่วย

- ตรวจสอบสถานการณ์ เพื่อควบคุมและป้องกันการระบาดของโรคไข้หวัดนก ในพื้นที่เป้าหมาย จำนวน 852 แห่ง ได้แก่ ท้องที่ที่เคยพบมีการระบาดของในสัตว์ปีก (ปศุสัตว์) จำนวน 803 ตำบล พื้นที่เคยตรวจพบนกธรรมชาติติดเชื้อ 26 ตำบล และแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่าง 23 แห่ง โดยในปี พ.ศ. 2550 จัดตั้งหน่วยปฏิบัติการเคลื่อนที่ประจำภาค และประจำในพื้นที่เสี่ยงแล้ว รวม 11 หน่วย โดยแต่ละหน่วยประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ประจำหน่วย 3-5 คน รถบรรทุกดีเซล ขนาด 1 คัน ขับเคลื่อน 4 ล้อ แบบดับเบิลแคบ 1 คัน พร้อมเครื่องพ่นยาและอุปกรณ์

- พบการติดเชื้อ H5N1 ในสัตว์ปีก ได้แก่

1) พื้นที่เฝ้าระวัง ในท้องที่ที่เคยพบมีการระบาดของในสัตว์ปีก (ปศุสัตว์) 803ตำบล

พบการติดเชื้อ H5N1 ในสัตว์ปีก (ปศุสัตว์) ได้แก่

- ต.พลายชุมพล อ.เมือง จ.พิษณุโลก
ในเป็ดไข่ วันที่ 15 มกราคม 2550
- ต.พานพร้าว อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
ในไก่ไข่ วันที่ 23 มกราคม 2550
- ต.มงคลธรรมนิมิต อ.สามโก้ จ.อ่างทอง
ในไก่ชน/ไก่พื้นเมือง วันที่ 31 มกราคม 2550
- ต.บางทรายใหญ่ อ.เมือง จ.มุกดาหาร
ในไก่พื้นเมือง วันที่ 18 มีนาคม 2550

2) พื้นที่เคยตรวจพบนกในธรรมชาติติดเชื้อ H5N1 26 ตำบล

พบการติดเชื้อ H5N1 ในนกธรรมชาติ 2 ตำบล ได้แก่

- ต.เดิมบางนางบวช อ.เดิมบางนางบวช จ.สุพรรณบุรี
ในนกกระต๊อขี้หมูและนกกระจอกตาล วันที่ 4 มิถุนายน 2550
- ต.บางภาษี อ.บางเลน จ.นครปฐม
ในนกเอี้ยงค่างและนกเอี้ยงหงอน วันที่ 7 มิถุนายน 2550

3) แหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่าง 23 แห่ง

ไม่พบการติดเชื้อ H5N1 ในนกปากห่าง

นอกจากนี้ ได้ดำเนินการเฝ้าระวังและจัดการแหล่งทำรังวางไข่ของนกปากห่าง โดยใช้กระบวนการทางธรรมชาติ (จุลินทรีย์ EM)

3) โครงการสำรวจและเฝ้าระวังโรคไข้หวัดนกของนกในกรงเลี้ยง

การดำเนินการ

ติดตามสถานการณ์และเฝ้าระวังนกในกรงเลี้ยง และสถานที่เลี้ยงนก จำนวน 80 แห่ง ได้แก่ สวนสัตว์สาธารณะที่อยู่ในความดูแลของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และองค์การสวนสัตว์ รวม 52 แห่ง สถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า 23 แห่ง และตลาดค้านก 5 แห่ง โดยสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 1-16 ดำเนินการและรายงานผลเดือนละ 1 ครั้ง พบว่าสถานการณ์ยังคงปกติ ไม่มีการระบาดของเชื้อไข้หวัดนกของนกในกรงเลี้ยง

มาตรการที่ 2 การประชาสัมพันธ์ให้คำแนะนำในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคไข้หวัดนกในนกธรรมชาติ

ประกอบด้วย 3 โครงการ คือ

1) โครงการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานประชาสัมพันธ์ในการควบคุมป้องกันการระบาดของโรคไข้หวัดนกในนกธรรมชาติ

จัดการฝึกอบรมผู้ปฏิบัติงาน จำนวน 175 คน วันที่ 25-26 มิถุนายน 2550 ณ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช โดยมีวิทยากรจากกรมปศุสัตว์ อาจารย์จากคณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเจ้าหน้าที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เป็นผู้บรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์การเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมการแพร่ระบาดของโรคไข้หวัดนก การให้ความรู้แก่ประชาชนในการเฝ้าระวังและป้องกันโรคไข้หวัดนก รวมทั้งการเก็บตัวอย่างเพื่อตรวจหาเชื้อไข้หวัดนก

2) โครงการจัดทำชุดสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อมัลติมีเดียสำเร็จรูปในการประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับการป้องกันการระบาดของโรคไข้หวัดนกในนกธรรมชาติ 6 ประเภท โดยแจกจ่ายไปยังสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ และหน่วยงานที่ปฏิบัติงานทุกหน่วย ได้แก่

- 1) แผ่นพับ “ร่วมกันเฝ้าระวัง และป้องกันโรคไข้หวัดนกในนกธรรมชาติ” จำนวน 20,000 แผ่น
- 2) โปสเตอร์ “ร่วมกันเฝ้าระวัง และป้องกันโรคไข้หวัดนกในนกธรรมชาติ” จำนวน 20,000 แผ่น
- 3) เอกสารเผยแพร่ “ความรู้ สำหรับประชาชนเกี่ยวกับโรคไข้หวัดนกในนกธรรมชาติ” จำนวน 10,000 เล่ม

- 4) สติ๊กเกอร์ “ร่วมกันเฝ้าระวัง และป้องกันโรคไข้หวัดนกในนกธรรมชาติ” 2 แบบ จำนวน 10,000 ชิ้น
- 5) คู่มือการปฏิบัติงานสำหรับเจ้าหน้าที่เพื่อการเฝ้าระวังป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของโรคไข้หวัดนกในนกธรรมชาติ จำนวน 5,000 เล่ม
- 6) สื่อมัลติมีเดีย “การเฝ้าระวังและป้องกันโรคไข้หวัดนกในนกธรรมชาติ” ในรูปแบบของ VCD จำนวน 10,000 แผ่น

3) โครงการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ทางโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในการควบคุม และป้องกันการระบาดของโรคไข้หวัดนกในนกธรรมชาติ จำนวน 5 ประเภท ได้แก่

- 1) วิทยุทัศน์สารคดีเชิงข่าว “ก้าวทัน... ไข้หวัดนก” ไปกับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช” 5 ตอนๆ ละ 3 นาที ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 5 และช่อง 11 จำนวน 50 ครั้ง
- 2) สารคดีสั้นทางวิทยุ รายการ “ก้าวทัน... ไข้หวัดนก” ไปกับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช” 12 ตอนๆ ละ 3 นาที ออกอากาศสถานีวิทยุระบบ F.M. 23 สถานี จำนวน 7,560 ครั้งครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ
- 3) สปอตวิทยุ 1 เรื่อง ชุด “นก” ความยาว 30 วินาที ออกอากาศทางสถานีวิทยุ 23 สถานี จำนวน 3,870 ครั้ง
- 4) บทความ ขนาด 60 คอลัมน์นิ้ว “ก้าวทัน... ไข้หวัดนก” ไปกับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช” ลงในหนังสือพิมพ์ข่าวสด และมติชน ฉบับละ 1 ครั้ง
- 5) บทความ ขนาด 24 คอลัมน์นิ้ว “ก้าวทัน... ไข้หวัดนก” ไปกับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช” ลงในหนังสือพิมพ์บ้านเมือง และสยามรัฐ ฉบับละ 1 ครั้ง

มาตรการที่ 3 การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับนกอพยพและโรคไข้หวัดนกในนกธรรมชาติ

ประกอบด้วย 3 โครงการ คือ

- 1) โครงการศึกษาเส้นทางอพยพของนกอพยพชนิดที่สำคัญในประเทศไทยด้วยเทคนิคการติดตามด้วยดาวเทียมและการทำเครื่องหมายนกอพยพ
  - ทำเครื่องหมายนกอพยพเพื่อศึกษาการอพยพ จำนวน 1,227 ตัว ได้แก่
    - นกปากห่าง โดยการใส่เครื่องหมายห่วงขานก (leg band) และติดเครื่องหมายปีก (wing tag) จำนวน 250 ตัว ในบริเวณบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์
    - นกนางนวลธรรมดา โดยการใส่เครื่องหมายห่วงขานก (leg band) จำนวน 46 ตัว ที่บริเวณสถานตากอากาศบางปู จังหวัดสมุทรปราการ

- นกนางแอ่นบ้าน โดยการใส่เครื่องหมายห่วงขานก (leg band) จำนวน 813 ตัว ที่บริเวณถนนสีลม กรุงเทพมหานคร
  - นกชายเลน โดยการใส่เครื่องหมายห่วงขานก (leg band) และธงขา (leg tag) จำนวน 100 ตัว ที่อำเภอโคกขาม จังหวัดสมุทรสาคร
  - อีแร้งดำหิมาลัย 1 ตัว และอีแร้งน้ำตาลหิมาลัย 4 ตัว โดยการใส่เครื่องหมายห่วงขานก (leg band) และเครื่องหมายปีก (wing tag) ที่ยอดคดอยกลาง อุทยานแห่งชาติคดอยฟ้าห่มปก จังหวัดเชียงใหม่
  - เป็ดแดง โดยการใส่เครื่องหมายห่วงขานก (leg band) จำนวน 10 ตัว ที่หนองแวง จังหวัดชัยภูมิ
- ตีตวิทย์ติดตามตัวสัตว์ระบบดาวเทียมเพื่อศึกษาเส้นทางอพยพ จัดหาวิทยุ ติดตามตัวสัตว์ระบบดาวเทียม จำนวน 4 ชุด เพื่อทำการศึกษาเส้นทางอพยพของนก 4 ชนิด ได้แก่ นกปากห่าง นกเป็ดน้ำ นกนางนวลธรรมดา และนกชายเลน โดยจะดำเนินการตีตวิทย์ในเดือนธันวาคม 2550-มีนาคม 2551 ซึ่งเป็นช่วงฤดูการอพยพ

2) โครงการสำรวจตรวจนับประชากรนกอพยพในประเทศไทย

- สำรวจนับประชากรนกอพยพ (นกน้ำ) จำนวน 154 จุดสำรวจทั่วประเทศ จำนวน 5 ครั้ง เดือนมกราคม มีนาคม พฤษภาคม กรกฎาคม และกันยายน 2550 และจัดทำแผนที่การกระจายและจำนวนประชากรด้วยระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS)

3) โครงการสำรวจแหล่งทำรังวางไข่ของนกที่ทำรังเป็นกลุ่ม (Colony) ในประเทศไทย

- สำรวจแหล่งทำรังวางไข่ของนกที่ทำรังเป็นกลุ่ม (Colony) 11 ชนิด ได้แก่ นกฮูก นกนางแอ่น นกปากยาว นกปากเล็ก นกกระสาแดง นกยางโทนใหญ่ นกยางเปีย นกแขวก นกยางควาย นกยางกรอก พันธุ์ชวา นกปากห่าง และนกกาบบัว ในพื้นที่เป้าหมาย 27 จังหวัด ที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงต่อการระบาดของโรคไข้หวัดนก ได้แก่ สุโขทัย พิจิตร พิษณุโลก นครสวรรค์ ชัยนาท สิงห์บุรี กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี อัญญา อ่างทอง ลพบุรี สระบุรี นครนายก ปราจีนบุรี สระแก้ว ฉะเชิงเทราสมุทรปราการ ชลบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี บุรีรัมย์ นครพนม และหนองคาย